

Kryzys związany z uchodźcami nie jest chwilowy

Refugee crisis is not temporary

DOROTA CIANCIARA

Szkoła Zdrowia Publicznego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie

Wiele wskazuje, że kryzys związany z uchodźcami w Europie nie jest chwilowy. Przemawia za tym wiele czynników, zarówno po stronie tzw. krajów wysyłających, jak i przyjmujących. Po stronie krajów wysyłających zasadniczą rolę odgrywają sukcesywnie i radykalnie pogarszające się warunki klimatyczne, gospodarcze oraz społeczne, a także brak bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej. Po stronie krajów przyjmujących duże znaczenie mają uprzedzenia i nieprzychylnie postawy społeczne wobec uchodźców i cudzoziemców. W artykule zwrócono uwagę na zmianę klimatu jako czynnik zwiększający ryzyko wybuchu konfliktów i wojen. Omówiono skalę migracji w rejonie basenu Morza Śródziemnego w 2015 r. oraz aktualne postawy Polaków wobec uchodźców i cudzoziemców. Zwrócono uwagę na opiniotwórczą rolę profesjonalistów ochrony zdrowia w odpowiedzi na obecny kryzys.

Słowa kluczowe: uchodźcy, Europa, zmiana klimatu, Polska, opinia publiczna

There are many indications that the refugee crisis in Europe is not temporary. This opinion is supported by a number of factors, both in the so-called receiving and sending countries. The vital reason for the migrations is a dramatically deteriorating climate, economy and social conditions, as well as lack of security in the Middle East and North Africa. On the side of the hosting countries an important factor are prejudices and hostile social attitudes towards refugees and foreigners. The article focuses on the climate change as a factor increasing the risk of the outbreak of conflicts and wars (threat multiplier). The article discusses the scale of migration in the Mediterranean in 2015 and the Poles' attitude towards refugees and foreigners. Attention was drawn to health professionals as opinion leaders in response to this crisis.

Key words: refugees, Europe, climate change, Poland, public opinion

© Hygeia Public Health 2015, 50(3): 427-434

www.h-ph.pl

Nadestano: 16.06.2015

Zakwalifikowano do druku: 18.09.2015

Adres do korespondencji / Address for correspondence

dr hab. n. med. Dorota Cianciara
Zakład Epidemiologii i Promocji Zdrowia, Szkoła Zdrowia
Publicznego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego
ul. Kleczewska 61/63, 01-826 Warszawa
tel. 22 56 01 150, e-mail: dorota.cianciara@cmkp.edu.pl

Wprowadzenie

W dniu 9 września 2015 r., przewodniczący Komisji Europejskiej (KE) Jean-Claude Juncker w swoim pierwszym oficjalnym przemówieniu do posłów Parlamentu Europejskiego powiedział: „Nie ma wystarczająco dużo Europy w tej Unii. I nie ma wystarczająco dużo unii w tej Unii” [1]. Tego samego dnia, na podstawie przyjętego w maju 2015 r. Europejskiego programu w zakresie migracji, KE zaproponowała następujące rozwiązania kryzysu związanego z uchodźcami [2, 3]:

1. Nadzwyczajna relokacja 120 tys. uchodźców z obszaru Grecji, Węgier i Włoch do innych państw członkowskich UE (tab. I). Państwa przyjmujące otrzymają na ten cel wsparcie finansowe UE. Tymczasowa klauzula solidarności zakłada, że państwo które z różnych przyczyn nie będzie mogło uczestniczyć w relokacji będzie zobowiązane wnieść wkład finansowy do budżetu UE w wysokości 0,002% PKB. Niemożność uczestniczenia w relokacji będzie kontrolowana przez KE. Propozycja ta jest uzupełnieniem wcześniejszych

postanowień na temat relokacji z obszaru Włoch i Grecji 40 tys. osób, które potrzebowały ochrony międzynarodowej [4]. Łącznie daje to liczbę 160 tys. osób. Udział Polski w pierwszych planach relokacji owych 40 tys. osób miał polegać na przyjęciu 1100 uchodźców.

2. Stworzenie stałego mechanizmu relokacji dla wszystkich państw członkowskich przy uwzględnieniu ustrukturyzowanego mechanizmu solidarności, aby być przygotowanym na przyszłe sytuacje kryzysowe.
3. Wspólny europejski wykaz bezpiecznych krajów pochodzenia.
4. Skuteczniejsza polityka powrotów.
5. Komunikat w sprawie zasad zamówień publicznych na środki wspierające uchodźców.
6. Uwzględnienie zewnętrznego wymiaru kryzysu związanego z uchodźcami.
7. Fundusz powierniczy na rzecz Afryki.

W poniedziałek 14 września 2015 r. obradowała na ten temat Rada ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (Rada UE) pod prezydencją

Tabela I. Nadzwyczajna relokacja z obszaru Włoch, Grecji i Węgier
Table I. Emergency relocation from Italy, Greece and Hungary

Do kraju /To	Z kraju /From			Ogółem
	Włochy	Grecja	Węgry	
Austria	473	1 529	1 638	3 640
Belgia	593	1 917	2 054	4 564
Bułgaria	208	672	720	1 600
Chorwacja	138	447	479	1 064
Cypr	36	115	123	274
Republika Czeska	387	1 251	1 340	2 978
Estonia	48	157	168	373
Finlandia	312	1 007	1 079	2 398
Francja	3 124	10 093	10 814	24 031
Hiszpania	1 941	6 271	6 719	14 931
Holandia	938	3 030	3 246	7 214
Niemcy	4 088	13 206	14 149	31 443
Litwa	101	328	351	780
Luksemburg	57	185	198	440
Łotwa	68	221	237	526
Malta	17	56	60	133
Polska	1 207	3 901	4 179	9 287
Portugalia	400	1 291	1 383	3 074
Rumunia	604	1 951	2 091	4 646
Słowacja	195	631	676	1 502
Słowenia	82	265	284	631
Szwecja	581	1 877	2 011	4 469
Razem	15 600	50 400	54 000	120 000

luksemburską. Rada przyjęła decyzję o utworzeniu tymczasowego, nadzwyczajnego mechanizmu relokacji 40 tys. osób i zgodziła się co do potrzeby relokacji kolejnych 120 tysięcy, ale dodatkowych kwot nie zaakceptowano [5]. Następne posiedzenie Rady UE w tej sprawie odbędzie się 8-9 października 2015 r. Ponadto w dniach 15-16 października 2015 r. problemem uchodźców (i migracji) zajmie się Rada Europejska, a 11-12 listopada 2015 r. w Valletcie odbędzie się specjalny szczyt poświęcony tym sprawom. Należy podkreślić, że sytuacja pod względem rozmieszczenia uchodźców, jak też swobodnego przekraczania granic państwowych w Europie, zmienia się nieustannie, a artykuł ten ma szansę ukazać się wtedy, kiedy sytuacja będzie zapewne zupełnie inna.

Wydaje się, że przeciwnicy – nie tylko w Polsce – przyjęcia współodpowiedzialności za kryzys związany z uchodźcami sądzą, że jest to kryzys chwilowy oraz lokalny, głównie na południu Europy. Że można go rozwiązać wyłącznie za pomocą prostych sposobów, takich jak np. patrole okrętów na Morzu Śródziemnym, stawianie zasieków na granicy Węgier i Serbii, zawieszenie układu z Schengen, drobiazgowo kontrole uciekinierów, bądź budowanie zapór w Eurotunelu albo wysłania wojska do jego kontrolowania. Tymczasem bardzo wiele czynników przemawia za tym, że nie jest to kryzys przejściowy, ale permanentny.

Po stronie tzw. krajów wysyłających do czynników tych należy sukcesywne i radykalne pogarszanie się sytuacji społecznej, ekonomicznej oraz brak bezpieczeństwa na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej. W ślad za tym jesteśmy świadkami bezprecedensowej skali migracji z tych regionów. Kolejnym czynnikiem, który może mieć wpływ na stałość kryzysu, a leży po stronie krajów przyjmujących, są postawy społeczne wobec uchodźców w kraju przyjmującym. W efekcie uchodźcy trafiają w kleszcze między przemocą a dyskryminacją [6].

Celem tego artykułu jest zaprezentowanie wybranych czynników, które mogą mieć wpływ na długotrwałość kryzysu związanego z uchodźcami, tj.: 1. klimatycznego podłoża konfliktów i wojen, 2. skali uchodźstwa w rejonie Morza Śródziemnego, 3. postaw Polaków wobec uchodźców i cudzoziemców.

Wpływ zmiany klimatu na konflikty

Ekspertci od dawna ostrzegali, że jedną z konsekwencji globalnych zmian klimatu mogą być masowe migracje ludności, zwłaszcza z Afryki do Europy, oraz różnorodne konflikty lokalne. W 2008 r. ryzyko takie podkreślała Światowa Organizacja Zdrowia (ŚOZ) pisząc: „konkurencja o malejące lub zdegradowane zasoby naturalne może zwiększać ryzyko konfliktu i wojny” [7]. W raporcie ONZ z 2012 r. na temat zmian klimatu i mobilności zacytowano słowa starożytnego rolnika z Erytrei przebywającego w etiopskim obozie dla uchodźców: „Pogoda stała się dziwniejsza i dziwniejsza. Kiedyś były powodzie, ale dzisiaj nie ma powodzi. W czasie suszy ludzie cierpią z powodu głodu. Jeśli nie ma deszczu, nikt niczego nie może zrobić – to jest decyzja Boga” [8].

Do dzisiaj zgromadzono dużą liczbę dowodów z wielu rejonów świata, że zmiana klimatu, bardziej zmiana temperatury, niż poziomu opadów, jest katalizatorem konfliktów plemiennych i narodowych, także zbrojnych, i niszczy bardzo kruchą równowagę społeczną w krajach stosunkowo mało rozwiniętych. Jakkolwiek nie jest jedyną przyczyną wybuchu konfliktów, to jednak stanowi rodzaj wzmacniacza (*threat multiplier*) [9-11]. W opinii ekspertów zmiana klimatu komplikuje nie tylko procesy zapobiegania konfliktom, ale również ich rozwiązywania oraz przywracania pokoju [12].

W marcu 2015 r. w czasopiśmie *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* ukazał się artykuł, w którym autorzy dowodzą, że susza panująca w latach 2007-2010 przyczyniła się do wybuchu w 2011 r. wojny domowej w Syrii [13]. Susza ta spowodowała spadek produkcji rolnej i masową migrację ludności wiejskiej (także koczowniczej, trudniącej się pasterstwem) do miast, gdzie przebywało już bardzo wielu uciekinierów przed

wojną w Iraku. Doszło do wzrostu cen żywności, co powiększyło skalę ubóstwa. Susza stała się zatem kolejnym stresorem, który przyczynił się do wybuchu wojny. Biorąc pod uwagę razem: wysoce dyskusyjne efekty operacji militarnych, niewielką skuteczność międzynarodowych operacji pokojowych [14], rzeczywisty wzrost temperatury powietrza od 1884 r. [15], a także małe efekty prób ograniczania emisji CO₂, można przypuszczać, że do Europy mogą napływać kolejne grupy uchodźców.

Skala uchodźstwa

Według danych *International Organization for Migration* (IOM) [16, 17] od początku stycznia do 9 września 2015 r. w rejonie Morza Śródziemnego przybyło do Europy ponad 430 tys. osób, głównie do Grecji tzw. drogą wschodnią lądową i morską (tab. II). Podróż do Europy pochłonęła ok. 2 700 ofiar, czyli ok. 73% wszystkich ofiar śmiertelnych w wyniku migracji na całym świecie (tab. III). Według IOM do 29.09.2015 r. liczba wychodźców zwiększyła się do 522 134 osób, a liczba ofiar i osób zaginionych do 2 892.

Najwięcej ofiar śmiertelnych odnotowano w kwietniu 2015 r. (ryc. 1), kiedy zatонуły statki z uciekinierami z Libii. Sukcesywne zmniejszanie liczby ofiar w kolejnych miesiącach jest m.in. związane z większą aktywnością Operacji Tryton we Włoszech i Posejdon w Grecji prowadzonych przez *Frontex* (Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej). Po tragedii kwietniowej operacje te uzyskały wsparcie finansowe UE w wysokości 26,5 mln EUR, jako uzupełnienie do planowanego budżetu Trytona (38 mln EUR) i Posejdon (18 mln EUR) [18].

Największą grupę przybyłych do Europy stanowią uchodźcy z Syrii (tab. IV). Położenie geograficzne tego kraju powoduje, że uchodźcy podróżują stamtąd przede wszystkim tzw. drogą wschodnią, która prowadzi do Grecji. Wśród uchodźców z Syrii jest stosunkowo niewiele dzieci bez opieki (tab. V).

Grecja stanowi bazę do dalszej wędrówki tzw. drogą bałkańską przez Macedonię i Serbię na Węgry, a dalej do Austrii i Niemiec albo przez Serbię, Chorwację i Słowenię do Austrii. Inna ważna droga prowadzi z Serbii, przez Bośnię i Hercegowinę, Chorwację i Słowenię. *Frontex* podała, że w II kwartale roku największą liczbę nielegalnych przekroczeń granicy odnotowano na granicy serbsko-węgierskiej (ryc. 2) [19].

W całym rejonie rozrosła się nowa gałąź biznesu – przemyt ludzi. Przykładowo: koszt wyczarterowania samolotu ze Stambułu do Sztokholmu wynosi ok. 10 tys. dolarów amerykańskich, wynajęcia łodzi z Bodrum (Turcja) do Kos (Grecja) ok. 1-2 tys., a koszt taksówek

Tabela II. Przybycia przez Morze Śródziemne oraz ofiary śmiertelne w 2015 r. Stan na 10.09.2015 r. Dane dla Grecji na 08.09.2015 r. Źródło: IOM
Table II. Migrant maritime arrivals and fatalities in Mediterranean. Estimation as of 10.09.2015. Data for Greece as of 08.09.2015. Source: IOM

Kraj docelowy /Destination	Przybycia ¹ /Arrivals	Ofiary śmiertelne ² /Fatalities	Droga migracji /Route of migration
Włochy	121 139	2 620	Droga środkowa na M. Śródziemnym z Afryki Północnej
Grecja	309 356	103	Droga wschodnia na M. Śródziemnym (via Bosfor, Dardanele, Turcja) z Azji Centralnej i Bliskiego Wschodu
Hiszpania	2 166	25	Droga zachodnia na M. Śródziemnym i droga zachodnio-afrykańska (w tym na W. Kanaryjskie) z Zach. Afryki
Malta	100	0	Droga środkowa na M. Śródziemnym
Razem	432 761	2 748	

¹ dane na podstawie informacji rządów oraz pracowników IOM /Estimation based on data from government and IOM field officers

² dane na podstawie informacji rządów, pracowników IOM, mediów i organizacji pozarządowych /Estimation based on data from government, IOM field officers, media and NGOs

Tabela III. Ofiary śmiertelne wśród migrantów wg drogi migracji na świecie w 2015 r. Stan na 10.09.2015 r. Źródło: IOM
Table III. Migrant fatalities by route of migration worldwide in 2015. Estimates as of 10.09.2015. Source: IOM

Droga migracji /Route of migration	Ofiary śmiertelne /Fatalities
Morze Śródziemne	2 748
Zatoka Bengalska	460
Granica USA-Meksyk	133
Europa Płn., Zach., i Płd.-Wsch.	112
Półwysep Somalijski (tzw. Róg Afryki)	86
Azja Płd.-Wsch.	99
Sahara	48
Karaiby	46
Ameryka Środkowa	19
Azja Wsch.	15
Afryka Płd.-Wsch.	8
Afryka Płd.	2
Razem	3 776

Tabela IV. Pięć głównych krajów pochodzenia migrantów w rejonie Morza Śródziemnego w 2015 r. wg kraju docelowego. Stan na 31.08.2015 r. Źródło: IOM

Table IV. Top five countries of migrant origin in the Mediterranean in 2015 by destination. Source: IOM

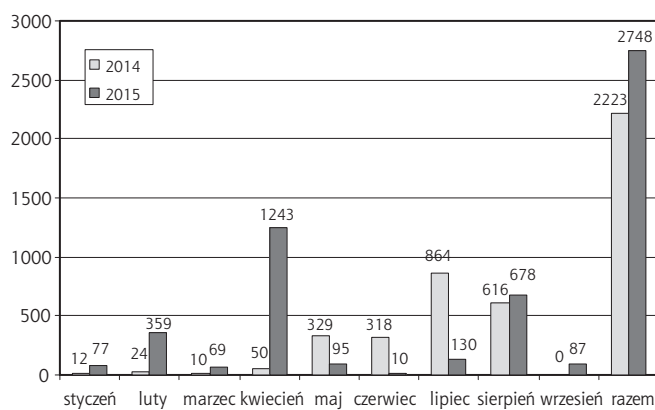
	Kraj docelowy /Destination	
	Włochy /Italy	Grecja ¹ /Greece
Erytrea	30 708	Syria 175 375
Nigeria	15 113	Afganistan 50 177
Somalia	8 790	Pakistan 11 289
Sudan	7 126	Albania 10 985
Syria	6 710	Irak 9 059

¹ dane dla Grecji obejmują przybycia drogą morską i lądową /Data for Greece includes sea and land arrivals

Tabela V. Dziesięć głównych krajów pochodzenia małoletnich bez opieki przybyłych do Włoch od stycznia do lipca 2015 r. (przyjazdy ogółem oraz przyjazdy małoletnich bez opieki wg kraju pochodzenia)

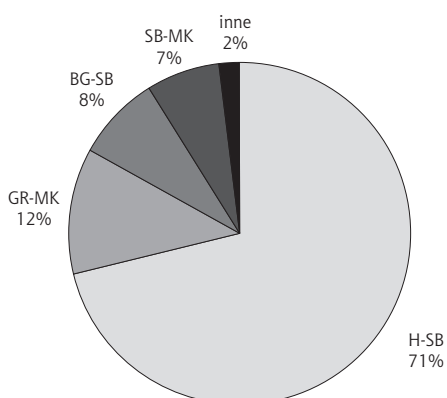
Table V. Top ten countries of origin of unaccompanied minors who arrived in Italy between January and July 2015 (total and UAMS arrivals by nationality)

Kraj pochodzenia /Country of origin	Przyjazdy /Arrivals	
	Ogółem	Małoletni bez opieki Liczba Odsetek
Erytrea	25 657	2 107 8,2
Somalia	7 538	800 10,6
Gambia	4 837	534 11,0
Nigeria	11 899	514 4,3
Egipt	692	359 51,9
Syria	5 494	318 5,8
Bangladesz	3 962	221 5,6
Mali	3 473	216 6,2
Senegal	3 670	203 5,5
Okupowane Terytorium Palestyńskie	1 320	187 14,2

Ryc. 1. Ofiary śmiertelne na Morzu Śródziemnym w latach 2014 i 2015. Stan na 10.09.2015 r. Dane dla Grecji na 08.09.2015 r. Źródło: IOM

Fig. 1. Migrant fatalities in the Mediterranean in 2014 and 2015. Estimation as of 10.09.2015. Data for Greece as of 08.09.2015. Source: IOM

Ryc. 2. Wykryte nielegalne przekroczenia granicy w ruchu nieregionalnym wg odcinka granicznego w II kw. 2015 r. Źródło: Frontex

Fig. 2. Detections of illegal border-crossing detection of illegal border-crossing by non-regional migrants, by border section by 2Q 2015. Source: Frontex

Uwaga: oznaczenia wg Międzynarodowego kodu samochodowego. BG – Bułgaria, GR – Grecja, H – Węgry, MK – Była Jugosłowiańska Republika Macedonii, SB – Serbia

z granicy serbsko-węgierskiej do Budapesztu ok. 200 [20]. *Al Jazeera* podała, że przy przeciętnym koszcie przedostania się do Europy rzędu 3 tys. dolarów na osobę przemytniczy biznes w tym rejonie świata wart jest ponad miliard USD rocznie. Jednocześnie stacja przypomniała, że w trwającej już pięć lat wojnie domowej w Syrii zginęło ćwierć miliona osób, 3,98 mln uciekło z kraju, a 7,8 mln było zmuszonych do przesiedlenia się wewnątrz kraju [21]. Suma tych liczb przewyższa połowę populacji Syrii.

Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (*United Nations High Commissioner for Refugees* – UNHCR) podał, że w 2016 r. w skali świata 1 150 000 osób będzie potrzebować przesiedlenia. Liczba ta jest o 22% większa od prognoz UNHCR dotyczących potrzeb przesiedlenia w 2015 r. – *nota bene* niedoszacowanych. Z powodu wojny w Syrii największe prognozowane potrzeby przesiedlenia dotyczą niemal 600 tys. osób z regionu Środkowego Wschodu i Płn. Afryki (tzw. MENA) wraz z Europą (tab. VI). W stosunku do roku 2015 potrzeba przesiedleń jest o 13% większa dla MENA oraz o 44% dla Europy [22].

Liczby te pokazują, że mamy do czynienia z exodusem. Powojenna Europa nie znała takiego zjawiska.

Tabela VI. Szacunki UNHCR dotyczące potrzeb przesiedleń w 2016 r
Table VI. UNHCR projected global resettlement needs for 2016

Region	Szacowane potrzeby przesiedlenia (osoby) /Projected resettlement needs (persons)
Afryka	391 939
Azja	169 559
Europa	214 972
Środkowy Wschód i Płn. Afryka (MENA)	369 334
Ameryki	7 492
Razem	1 153 296

Postawy Polaków wobec przyjmowania uchodźców

Według badań CBOS z 2004 r. [23] oraz z maja 2015 r. [24] większość Polaków była deklaracyjnie przychylna przyjmowaniu przez Polskę uchodźców politycznych, czyli osób prześladowanych za przekonania i działalność polityczną (odpowiednio: 75 i 76%). W maju 2015 r. CBOS odnotowało również znaczne poparcie (72%) dla przyjmowania uchodźców uciekających przed konfliktami zbrojnymi. Badanie przeprowadzone trzy miesiące później wykazało jednak, że przyzwolenie na przyjmowanie uchodźców wojennych spadło do poziomu 56% (ryc. 3) [25].

W sierpniu 2015 r. odnotowano bardziej przychylne nastawienie do przyjęcia uchodźców z Ukrainy, niż

z Bliskiego Wschodu i Afryki Płn. (ryc. 4). Respondenci mieszkający w dużych ośrodkach, z wykształceniem wyższym, z wyższymi dochodami na jedną osobę, częściej niż pozostali opowiadali się za przyjęciem uchodźców z Ukrainy. Nie stwierdzono znaczącego zróżnicowania stosunku do uchodźców z basenu M. Śródziemnego według cech społeczno-demograficznych.

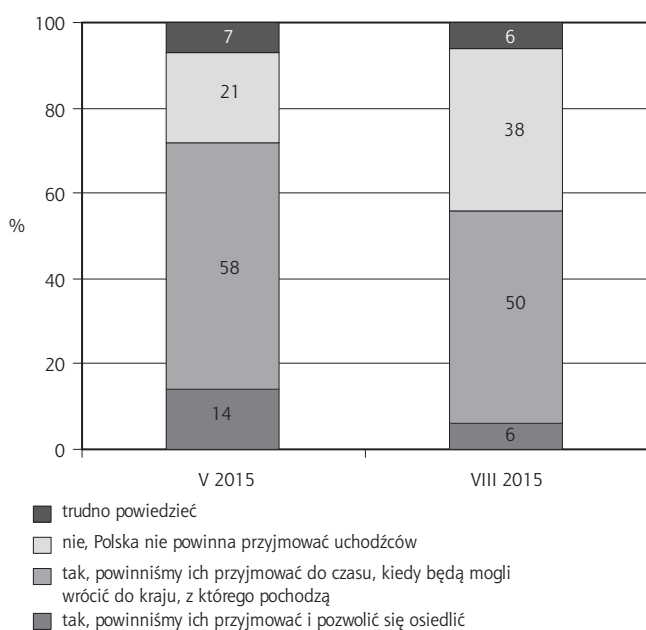
W badaniu z sierpnia 2015 r. większość respondentów (52%) przyznała, że przydzielenie przez UE każdemu państwu określonej liczby uchodźców jest złym rozwiązaniem. Jednocześnie większość (63%) stwierdziła, że przyjęcie przez Polskę tylko uchodźców-chrześcijan i stosowanie kryterium religijnego przy przyjmowaniu uchodźców jest niesłuszne. Co czwarty badany popierał jednak kryterium religijne.

W sondażu przeprowadzonym przez IPSOS we wrześniu 2015 r. dla Wiadomości TVP1 połowa badanych (50%) odpowiedziała przecząco na pytanie: „Czy jest Pan/Pani za przyjęciem uchodźców w swoim mieście/gminie?” (ryc. 5) [26].

Wiele wskazuje zatem, że im bliższa pod względem czasu i dystansu fizycznego staje się perspektywa życia obok uchodźcy, tym więcej pojawia się obaw i sprzeciwu.

Postawy Polaków wobec cudzoziemców

Należy pamiętać, że uchodźcy stanowią szczególną grupę imigrantów. Przyjmuje się, że uchodźcami są osoby, które wyjechały ze swojego kraju i nie mogą do niego wrócić z powodu ryzyka prześladowań, jakich

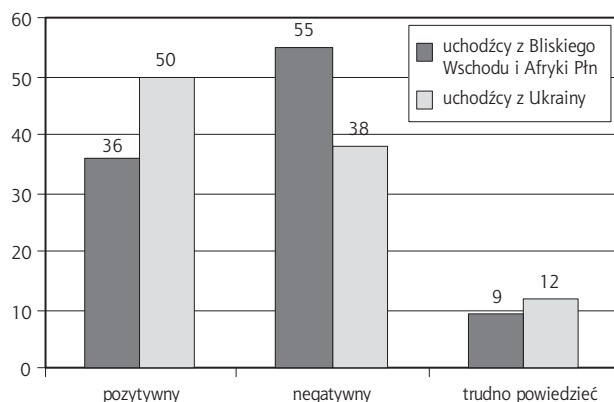
Ryc. 3. Stosunek do przyjmowania przez Polskę uchodźców z krajów objętych konfliktami zbrojnymi. Źródło: CBOS, maj 2015 r. (n=1048), sierpień 2015 r. (n=1040)

Fig. 3. Opinion on receiving refugees from countries affected by armed conflicts. Source: CBOS, May 2015 (n=1048), August 2015 (n=1040)

mogą doznać z powodu rasy, religii, narodowości lub przynależności do jakiejś grupy społecznej. Według prawa międzynarodowego osoby, które w związku z takim zagrożeniem potrzebują ochrony międzynarodowej, mogą otrzymać status uchodźcy albo ochronę uzupełniającą (z powodu zagrożenia utraty życia lub zdrowia).

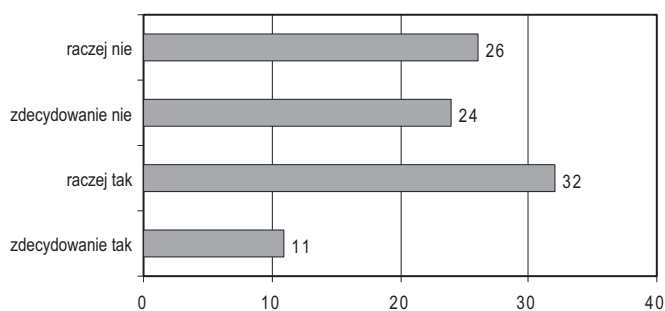
Migrantami określa się natomiast zazwyczaj osoby, które wyjechały ze swojego kraju dobrowolnie w celu poprawy swojego losu w nowym miejscu pobytu. Do migrantów zalicza się najczęściej pracowników, czasem studentów, a także członków rodzin. Trzeba podkreślić, że UE w obliczu obecnego kryzysu posługuje się określeniem „uchodźcy”, a nie np. „imigranci ekonomiczni”. Mieszanie tych pojęć, coraz częściej obserwowane w polskim dyskursie publicznym, może mieć daleko idące i fatalne skutki, w tym np. prowadzić do selekcji uchodźców według niedookreślonych kryteriów ekonomicznych.

Poniżej zostaną zaprezentowane niektóre wyniki badań, które dotyczyły bardzo szerokiej i zróżnicowanej zbiorowości społecznej, tj. cudzoziemców w Polsce. W obu badaniach przyjęto zbliżoną definicję tej grupy, tj. że cudzoziemcami są osoby, które nie mają polskiego obywatelstwa i przebywają na terenie Polski nie krócej niż rok.

Ryc. 4. Stosunek do przyjmowania przez Polskę uchodźców z różnych krajów. Źródło: CBOS, sierpień 2015 r. (n=1040)

Fig. 4. Opinion on receiving refugees from different countries. Source: CBOS, August 2015 (n=1040)

Ryc. 5. Stosunek do przyjęcia uchodźców w swoim mieście/gminie. Źródło: IPSOS, wrzesień 2015 r. (n=1005)

Fig. 5. Opinion on receiving refugees in my town/municipality. Source: IPSOS, September 2015 (n=1005)

Z badań przeprowadzonych przez IPSOS dla IOM w 2015 r. wynika, że za najbliższych kulturowo Polacy uznali mieszkańców Europy Zachodniej (61%) oraz Amerykanów i Kanadyjczyków (48%), w mniejszym stopniu Ukraińców (47%), a w najmniejszym Afrykanów (14%), Wietnamczyków (14%) i Arabów (12%) [27]. Zaufanie do poszczególnych nacji ułożyło się w tej samej kolejności (odpowiednio: 62, 60, 37, 33, 32 oraz 18%). Sympatię zadeklarowano w taki sam sposób, tj. po kolei wobec: Europejczyków (63%), Amerykanów (62%), Ukraińców (40%), Afrykanów (37%), Wietnamczyków (36%), Arabów (18%), przy czym w niniejszym opisie pominięto stosunek do Latynosów. Respondenci wykazali największą gotowość do akceptacji cudzoziemców jako kolegów w pracy oraz sąsiadów, a najmniejszą – do ich akceptacji jako członków rodziny. Gotowość do akceptacji wyrażano przede wszystkim wobec tych cudzoziemców, których postrzegano jako bliskich kulturowo, budzących zaufanie i sympatię, a więc mieszkańców Europy Zachodniej oraz Amerykanów i Kanadyjczyków. Osoby, które miały kontakt z cudzoziemcami w przeszłości, wyrażały większą gotowość do akceptacji dla obecności cudzoziemców w pracy, miejscu zamieszkania i w rodzinie.

Na podstawie niepublikowanych wcześniej wyników badań przeprowadzonych przez 4P dla Szkoły Zdrowia Publicznego CMKP w 2013 r. można powiedzieć, że stosunek Polaków do cudzoziemców zależy nie tylko od pochodzenia przybyszy, ale również statusu ich pobytu w Polsce. Cudzoziemcy o nieudokumentowanym statusie pobytu (tzw. nieregularni, nielegalni) byli wyraźnie gorzej oceniani od obcokrajowców z udokumentowanym statusem (tab. VII).

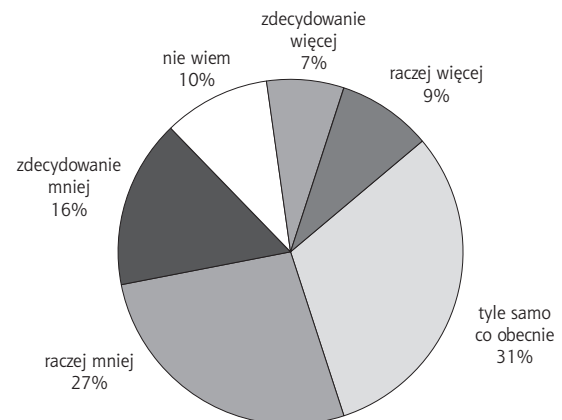
Warto zauważyć, że dwa lata temu zaledwie co szósty badany (16%) akceptował przyjazd do Polski

Tabela VII. Opinie o cudzoziemcach przebywających w Polsce oraz o ich zdrowiu wg statusu pobytu (%). Źródło: dane własne, czerwiec 2013, n= 504
Table VII. Opinions on foreigners staying in Poland and about their health by status of residence (%). Source: own data, June 2013, n=504

Opinia na temat /Opinion	Ocena /Rating	Status pobytu /Status	
		Udokumentowany (legalny) /Documented	Nieudokumentowany (nielegalny) /Undocumented
Ogólna opinia o cudzoziemcach	Dobra ¹	68	21
	Ani dobra, ani zła	24	44
	Zła	4	26
	Nie wiem	4	9
Ocena stanu zdrowia cudzoziemców	Dobra	61	24
	Ani dobra, ani zła	21	41
	Zła	5	26
	Nie wiem	13	9
Ocena zdrowia cudzoziemców w stosunku do Polaków	Bardziej zdrowi	20	12
	Tak samo zdrowi	62	47
	Mniej zdrowi	9	32
	Nie wiem	9	9

¹ ocena dobra/zła jest sumą odpowiedzi zdecydowanie oraz raczej dobra/zła

większej liczby cudzoziemców (ryc. 6). Porównując ten wynik z wynikami badań CBOS można sądzić, że Polacy odróżniają uchodźców od cudzoziemców i chętniej przyjęliby tych pierwszych, niż drugich. Pokazuje to jak wielkie znaczenie może mieć język, jakiego używamy do opisu i analizy aktualnego kryzysu związanego z uchodźcami.

Ryc. 6. Opinia na temat akceptowanej liczby przyjazdów cudzoziemców do Polski (%). Źródło: dane własne, czerwiec 2013 r., n=504

Fig. 6. Opinion on acceptable number of arrivals of foreigners to Poland. Source: own data, June 2013, n=50

Podsumowanie

Plany KE dotyczące relokacji wywołały w Polsce bardzo zróżnicowane reakcje, zarówno po stronie polityków, mediów, jak i obywateli. Znacznie mniej uwagi poświęcono pozostałym elementom unijnego planu rozwiązania kryzysu związanego z uchodźcami. Nierzadko postaci znaczące w krajowym życiu publicznym wydają opinie, które podsycają istniejące obawy czy lęki, niechęć, czy wrogość. Można nawet odnieść wrażenie, że kryzysowi humanitarnemu towarzyszy kryzys humanizmu. Ale nasza szybka pomoc jest bezwzględnie konieczna.

Biorąc zaś pod uwagę, że obecna sytuacja jest zapewne tylko preludeum migracyjnym, trzeba tworzyć wiele scenariuszy, aby dążyć do integracji przybyszy i zarządzać napływem kolejnych grup uchodźców. Powinniśmy przyzwyczajać się do myśli, że będziemy mieć innych sąsiadów i nie będziemy dłużej społeczeństwem homogenicznym, monokulturowym. Ale trzeba się do tego przygotować. Podsycanie dzisiaj negatywnych, trybalnych emocji jest groźne dla przyszłości nas wszystkich. Bardzo pożyteczne byłoby przyjęcie przez polityków i media zasad komunikacji kryzysowej, w tym odpowiedniego słownika.

Bezspornie kryzys ten ma związek ze zdrowiem i dobrostanem. Doraźnie niezbędna jest sprawna relokacja i pomoc medyczna. Uchodźcy od tygodni żyją w stresie i w fatalnych warunkach [28]. Nadciąga zima. Wszystkie wydarzenia masowe wymagają szcze-

gólnej troski epidemiologicznej (tzw. *mass gathering medicine*, patrz np.: *The Lancet* January 16, 2012 oraz May 21, 2014). Nie dziwi zatem, że kwestię reakcji na potrzeby zdrowotne uchodźców oraz populacji państw goszczących poruszyła w swoim wystąpieniu 2 września dr Zsuzanna Jakab, dyrektor Biura Regionalnego ŚOZ dla Europy [29].

Artykuł redakcyjny w *British Medical Journal* z 9 września 2015 r. stwierdza: „Profesjoniści ochrony zdrowia nie mogą uchronić ludzi przed uchodźstwem, ta odpowiedzialność spoczywa na politykach i społeczeństwie obywatelskim, ale profesjoniści ochrony zdrowia mogą modelować reakcje na kryzys związany z uchodźcami, a także sprzeciwiać się nierówności i niesprawiedliwości, która leży u jego podstaw. Profesjoniści ochrony zdrowia powinni

przypominać społeczeństwu, że szukanie azylu nie jest przestępstwem (...)” [30].

Organizacja Lekarze bez Granic (*Médecins Sans Frontières*) w liście otwartym pt.: „Wasze płoty zabijają” skierowanym 11 września 2015 r. do liderów Europy, także w Szwajcarii, Norwegii, Macedonii i Serbii, stwierdza zaś: „Podział na kategorie, takie jak ‘migranci’, ‘uchodźcy’ czy ‘poszukujący azylu’ nie odzwierciedla rzeczywistości, która zmusiła tych ludzi do długich i niebezpiecznych podróży. Każda osoba może opowiedzieć swoją własną historię o tym, dlaczego była zmuszona ryzykować życiem, aby dotrzeć do Europy. Kiedy ludzie potrzebują opieki medycznej, żywności, wody i schronienia, powinni otrzymać pomoc niezależnie od swojego statusu prawnego” [31].

Piśmiennictwo / References

1. Juncker J-C. State of the Union 2015: Time for Honesty, Unity and Solidarity (speech). Strasbourg, 9 September 2015.
2. Komisja Europejska. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i komitetu regionów. Europejski program w zakresie migracji. Bruksela, dnia 13.5.2015 r. COM(2015) 240 final.
3. Komisja Europejska. Komunikat prasowy. Kryzys związany z uchodźcami: zdecydowane działania Komisji Europejskiej. Strasburg, 9 września 2015. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5596_pl.htm
4. Council of the European Union. Resolution of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on relocating from Greece and Italy 40 000 persons in clear need of international protection. Brussels, 22 July 2015. <http://www.consilium.europa.eu/pl/home/>
5. Council of the European Union. Presidency. Conclusions. Brussels, 14 September 2015.
6. Shedlin MG, Decena CU, Noboa H, Betancourt Ó. Sending-country violence and receiving-country discrimination: effects on the health of Colombian refugees in Ecuador. *J Immigr Minor Health* 2014, 16(1): 119-124.
7. Protecting health from climate change. World Health Day 2008. WHO, Geneva 2008: 12.
8. Afifi T, Govil R, Sakdapolrak P, Warner K. Climate change, vulnerability and human mobility: Perspectives of refugees from the East and Horn of Africa. United Nations University Institute for Environment and Human Security (UNU-EHS). Report No. 1, June 2012: 26. http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/East%20and%20Horn%20of%20Africa_final_web.pdf
9. Burke MB, Miguel E, Satyanath S, et al. Warming increases the risk of civil war in Africa. *PNOS* 2009, 106(49): 20670-20674.
10. Hisang SM, Burke M, Migueal E. Quantifying the influence of climate on human conflict. *Science* 2013, 341(6151): 1235367.
11. The Environmental Justice Foundation. The Gathering Storm. Climate Change, Security and Conflict. London 2013: 5. http://ejfoundation.org/sites/default/files/public/EJF_climate_conflict_report_web-ok.pdf
12. Jensen D. From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery. [in:] Environmental Change & Security Program. Dabelko GD (ed). Report Vol. 13. Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington 2009: 48-56.
13. Colin P, Kelley CP, Mohtadi S, Cane MA, et al. Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought. *PNAS* 2015, 112(11): 3241-3246.
14. Cianciara A. Operacje pokojowe. [w:] Organizacje międzynarodowe w działaniu. Florczak A, Lisowska A (red). OTO, Wrocław 2014: 13-35.
15. NASA. Global climate change. Vital signs of the Planet. Global Temperature. <http://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/>
16. International Organization for Migration. Flash update. Missing Migrants Project. Arrivals and fatalities in the Mediterranean, 1 January to 10 September 2015. <http://missingmigrants.iom.int/en/record-432761-migrants-including-refugees-seeking-asylum-european-union-have-crossed-mediterranean>
17. International Organization for Migration. Mediterranean Update. 10 September 2015.
18. Frontex. Frontex expands its Joint Operation Triton. 2015.05.26. <http://frontex.europa.eu/news/frontex-expands-its-joint-operation-triton-udpbHP>
19. Frontex. Western Balkans Quarterly. Quarter 2 April-June 2015. Risk Analysis Unit. Warsaw, September 2015. http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/WB_Q2_2015_report.pdf
20. Birnbaum M. Smuggling refugees into Europe is a new growth industry. *Washington Post* 2015, September 3. https://www.washingtonpost.com/world/europe/smuggling-refugees-into-europe-is-a-new-growth-industry/2015/09/03/398c72c4-517f-11e5-b225-90edbd49f362_story.html

21. Al Jazeera. The billion-dollar business of refugee smuggling. 14 Sep 2015. <http://www.aljazeera.com/programmes/countingthecost/2015/09/billion-dollar-business-refugee-smuggling-150913113527788.html>
22. United Nations High Commissioner for Refugees. UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2016. Geneva: 29th June-1st July 2015: 12.
23. Obcokrajowcy w Polsce. CBOS, Warszawa 2004, sierpień. BS/141/2004.
24. Polacy wobec problemu uchodźstwa. CBOS, Warszawa 2015, czerwiec, 81/2015.
25. Stosunek do uchodźców w kontekście kryzysu imigracyjnego w Europie. CBOS, Warszawa 2015, wrzesień, 122/2015.
26. Polacy podzieleni ws. uchodźców. Większość jest na „nie”. Wiadomości TVP 1, 12.09.2015. <http://www.tvp.info/21603814/polscy-podzieleni-ws-uchodzcow-wiekszosc-jest-na-nie>
27. Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce. IPSOS, Warszawa 2015, czerwiec. <http://www.iom.pl/default.aspx>
28. Gulland A. The refugee crisis: what care is needed and how can doctors help? *BMJ* 2015, 351: h4881.
29. Jakab Z. Population movement is a challenge for refugees and migrants as well as for the receiving population. Statement WHO Regional Director for Europe, 2 Sept. 2015. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/migration-and-health/news/news/2015/09/population-movement-is-a-challenge-for-refugees-and-migrants-as-well-as-for-the-receiving-population>
30. Abbasi K, Patel k, Godlee F. Europe’s refugee crisis: an urgent call for moral leadership. *BMJ* 2015, 35: h4833.
31. Médecins Sans Frontières. EU: your fences kill. Provide safe and legal passage. Open letter to European leaders; Copies sent to Switzerland, Norway, FYROM, Serbia and the President of the European Commission. 11 September 2015. <http://www.msf.org/article/eu-your-fences-kill-provide-safe-and-legal-passage>